

людей про зміст та етику буття тощо. Освітньо-розвивальна функція мистецтва полягає у визначенні естетичного ставлення до фактів та подій життя через формування індивідом досвіду переживань та ціннісних орієнтацій. Мистецтво розвиває пізнавальні здібності особистості, збагачує її світогляд, створює умови більш повного й активного пізнання світу, формує елементи культури, необхідні для ефективної культурної соціалізації й адаптації в суспільстві та художньо-естетичні знання, досвід емоційно-інтелектуальної діяльності й уявлення. Збагачення особистості соціально-культурними знаннями та емоційним досвідом розвиває її здатність краще пізнати й оцінити себе, а самопізнання, самооцінка, самовияв – якісні характеристики творчої особистості, формування якої є найголовнішою метою соціально-виховного впливу мистецтва. Соціалізація особистості засобами мистецтва відбувається в співтворчості та співпереживання через активізацію емоційної та інтелектуальної сфер свідомості людини, коли в процесі сприйняття актуалізується весь її емоційний та культурний, інтелектуальний досвід, уява, здатність до співпереживання в осягненні та осмисленні діалектики взаємодії форми і змісту художнього твору, пізнавальних і творчих елементів мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочарова В. Г. Социальная служба: состояние и тенденции развития / В. Г. Бочарова // Советская педагогика. – 1992. – № 3–4. – С. 20–27.
2. Державна національна програма “Освіта: Україна ХХІ століття”. – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
3. Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверєва, С. Р. Хлебик // Соціальна робота : навч. посіб. – К. : ІЗМН, 1997. – 392 с.
4. Кон И. С. Ребенок и общество / И. С. Кон. – М. : Наука, 1988. – 270 с.
5. Лутай В. С. Філософія сучасної освіти: навчальний посібник / В. С. Лутай. – К. : Центр “Магістр – S” Творчої спілки вчителів України, 1996. – 256 с.
6. Осипов Г. В. Социология / Г. В. Осипов, Ю. П. Коваленко, Н. И. Щипанов, Р. Г. Яновский. – М. : Мысль 1990. – 446 с.
7. Ядов В. А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности / В. А. Ядов // Методологические проблемы социальной психологии : сб. статей [отв.ред. Е. В. Шорохова]. – М. : Наука, 1975. – С. 89–105.

УДК: 371.134:801:17.022.1

М. М. Богданова,

кандидат філологічних наук, доцент
(Бердянський державний
педагогічний університет)

ГЕНЕЗА ФЕНОМЕНУ ЦІННОСТЕЙ І СПЕЦИФІКА ОСНОВНИХ АКСІОЛОГІЧНИХ ІДЕЙ

У перехідні періоди країни проблема цінностей набуває актуального значення, адже суспільство стикається з оцінювальним ставленням до того, що відбувається, і разом з тим з переоцінкою цінностей.

Проблема формування ціннісної орієнтації студентів-філологів під час

навчання у вищому педагогічному закладі сьогодні набуває особливої актуальності. Учитель української мови та літератури є провідником духовної спадщини українського народу, сприяє формуванню норм загальнолюдської моралі, популяризує риси національної ментальності.

У XX столітті проблема цінностей і ціннісних орієнтацій порушувалася в психології (Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе, М. Яницький), соціології (А. Здравомислов, А. Ручка, В. Ядов), культурології (П. Гуревич, Б. Єрасов, Ю. Солонин), педагогіці (Є. Барбіна, І. Бех, М. Боришевський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Крижко, А. Міщенко, В. Огнів'юк, В. Сластьонін, Ю. Пелех, О. Сухомлинська, Н. Ткачова, О. Ярошенко та ін.).

Метою дослідження є генеза поняття “цінність” у філософії та окреслення специфіки основних підходів до розуміння цінностей.

Перш ніж розглянути філософське обґрунтування теорії цінностей, генезис їхніх учнів у зарубіжній і вітчизняній філософії, на нашу думку, варто акцентувати на трактуванні поняття “цінність”.

У “Філософському словнику соціальних термінів” за редакцією А. Андрущенка термін “цінності” розкрито як духовне формоутворення. [12, с. 651–652].

В “Енциклопедії освіти” (за ред. В. Кременя) подано змістовну статтю за алфавітом щодо терміна “цінність”. Автор В. Киричок зазначає, що “цінність є невід'ємною частиною відносин людини зі світом, в якому протікає його життєдіяльність і пізнання. ... цінність – це властивість буття, яке створює людина або які мають певне ставлення до неї. ... Основною дефініцією поняття цінність є значущість певних реалій дійсності з точки зору задоволення матеріальних і духовних потреб, інтересів людини; це те, що може цінувати особистість, що є для неї значущим і важливим. Саме цінності наповнюють сенсом існування людини і суспільства, вони значною мірою духовно відтворюють саму людину” [2, с. 992].

Оцінювальні ставлення та діяльність дали поштовх ще в XIX ст. до виокремлення та розвитку розділу філософії – “аксіології”. Термін “аксіологія”, що досліджує категорію цінностей, був уведений у 1902 році французьким філософом П. Лапі.

Аксіологія (грец. *axia* – цінність, *logos* – слово, учіння) – філософська дисципліна, яка досліджує цінності сенсоутворювальних основ людського буття, спрямовує й мотивує людське життя, діяльність і конкретні діяння, вчинки [9, с. 130].

Базовим поняттям теорії цінностей, на думку В. Ільїна, є норма. Слушним, на нашу думку, є визначення В. Єфимова і В. Таланова, що основним поняттям аксіології (теорії цінностей) є “цінність”. Цінність у давнину та Середньовіччя ототожнювалася з буттям. У Сократа й Платона головними чинниками буття були благо та справедливість. Але вже в античності спостерігаємо різні підходи до характеру цінностей. За Платоном, цінності мають абсолютний характер, софісти вважають, що цінності індивідуальні й відносні [3].

Аристотель здійснив спробу диференціювати підхід до цінностей. Він виокремлює “самоцінності”: людина, щастя, справедливість, і, тим же часом,

не заперечує відносність цінностей, оскільки люди є різні за статтю, віком і характерами. Філософ розглядає окремі види благ, уводить термін “тіміа” – “цінне”, до яких відносить божественні, зокрема, розум, душа, та “хвалені” (поціновані, що викликають похвалу) блага. Такі блага, як влада, багатство, сила, краса, Аристотель відносить до благ-можливостей. Окремої уваги Аристотель надає добродетностям, які диференціює на мислительні (мудрість, кмітливість), що формуються за допомогою навчання, і моральні (щедрість, розважність), які формуються через виховання [9; с.408]. Більшість дослідників вважає, що в часи Середньовіччя розуміння цінностей пов’язувалося з божественною суттю, цінності набули релігійного характеру.

Разом з тим, пам’ятка періоду Київської Русі “Моління Данила Заточника” свідчить про те, що суспільство намагалося звернути увагу вже в XII столітті на проблеми пересічної особистості; цінністю є сама людина, її життя та людські потреби – благо. Походження Данила досі викликає суперечку. Існує думка, що Данило був наближений до верхівки влади, що служив у князівській дружині, але з невідомих причин потрапив у немілість до князя. За іншою версією, Данило, рятуючись від скрути, звертається до князя з проханням позбавити його життєвих негараздів і бідності. Данило прагне кращого життя, але хоче зберегти власну гідність. Уперше особистісні проблеми, злиденність висунуто на перший план, у центрі твору – людина та її життєві проблеми. Це дало привід А. Замалєєву вважати твір проявом раннього гуманізму, а самого Данила представником “ранньогуманістичної культури” [4].

Цінності гуманізму були на першому плані в епоху Відродження. Нові часи визначили основні підходи до розгляду предметів та явищ цінностей. Так, І. Кант розглядав цінність у вузькому сенсі. Передумовою категорії цінностей є виокремлення насуцного й належного, реальності й ідеалу. Гегель диференціює цінності на економічні та духовні.

Кант як представник німецької класичної філософії вперше намагався надати естетичним цінностям наукового значення, виокремив моральні цінності й заперечив їхнє релігійне походження. Він вважав, що мораль і обов’язок існують у людському розумі.

Формування аксіологічної теорії як частини філософії почалося з праць Г. Лотце. У праці “Микрокосм. Мысли о естественной и бытовой истории человечества. Опыт антропологии” філософ виокремлює світ цінностей і світ явищ, що відповідає розподілу на “світ засобів” і “світ цілей”. Цінності він відносить до галузі вияву ідей, а предметний світ виступає визначенням ідеального буття [1, с. 22]. Основними термінами філософії Г. Лотце є життя та цінність, а його ідеї спрогнозували програму трансцендентальної філософії. У розділах “Влияние внешней природы”, “Природное свойство человека” природу він розглядає як цілісний організм, де все взаємопов’язано і має свої цілі та ціну. Усе високе пов’язане з духовним розвитком та його ідеалами. Він пропонує механічне тлумачення природи як цілісної системи й пропонує ідеальне тлумачення світового життя. Г. Лотце вводить поняття “значимість” як критерію істини в пізнанні й поняття “цінність” як критерію естетичної поведінки. Виокремлює істину пізнання, що пояснює сенс і призначення світу. У центрі ієрархії світу

природи – людина, вона тісно пов'язана зі світом природи: "...людина мимоволі прив'язана до природи і передусім до свого помешкання, Землі. Чи точніше сказати, не лише щодо помешкання: як немовля глибоко і тісно пов'язаний з матір'ю, а "чужеядник" з організмом, на якому він живе, так нібито і людина пов'язана із Землею" [8, с. 271]. Але саме людина замислюється над своїм існуванням, значенням, своєю суттю. Г. Лотце стверджує, що буття – це один світ, а його пізнання – інший.

Ф. Ніцше переоцінює цінності Моральності, Свободи, Гуманізму й на перший план висуває надлюдину, яка вдосконалює світ і людство.

Представники баденської школи, засновники неокантіанства розробили філософію цінностей і ввели поняття цінності в ранг вищої філософської категорії. Г. Риккет, розглядаючи цінності, акцентує увагу на *світосприйнятті*, оскільки де є світосприйняття, там є цінність. Поняття цінність він асоціює з благом. Але благо, за Г. Риккетом, – це цінність, що не вичерпується простим існуванням. Цінності, зазначає вчений, це "мірило норм" [10, с.5]. Саме по собі життя людини є цінністю, але наявність цінностей визначають якість життя людини. Життєві цінності складають основу культури людини [10, с.20]. Життя само по собі "голе життя", на думку вченого, нічого не варте, оскільки це животіння. Життя залежить від особливостей переживання. Можливість переживати дає література. Здатність відтіснити життя як умовне благо, просте буття сприяє культурному розвитку.

Л. Баєва зазначає, що В. Виндельбанд, Г. Ріккерт цінності розглядали як незалежні від людських бажань: добро, істина, краса, що мають самодостатнє значення, є цілями самі собою й не можуть слугувати засобом для досягнення інших цілей. За їх навчаннями: "Цінності – це особливі поняття, що утворюють своєрідний світ, який оцінює дійсність з позиції цінностей" [1, с. 24].

Близькі до представників Баденської школи погляди Г. Мюнстерберга, який вважає, що цінності надіндивідуальні, надособистісні. Він поділяє цінності на життєві й культурні. До *життєвих* відносить:

- *цінності буття* – Предмети, Оцінки, Істоти;
- *цінності єдності* – Гармонія, Любов, Щастя;
- *цінності Божества* – Творіння, Откровення, Спасіння.

До культурних цінностей він відносить:

- *цінності зв'язку* – Природа, Історія, Розум;
- *цінності прекрасного* – Образотворче мистецтво, Поезія, Музика;
- *цінності досягнення* – Господарство, Право, Моральність;
- *цінності заснування* – Всесвіт, Людство, Над–Я.

Г. Мюнстерберг наповнює поняття цінності широким змістом, що охоплює не тільки моральні й естетичні цінності, але й соціальні, правові, матеріальні аспекти буття [14].

Один з представників Магбурзької школи неокантіанства Е. Кассирер у "Опыте о человеке. Введение в философию человеческой культуры" відзначає аксіологічне самопізнання людини. На його думку, життя змінне, і тільки судження є основною силою людини, загальним джерелом істини й моралі. Людина шукає себе, оцінює, перевіряє і "у цій

перевірці, у цій критичній установці по відношенню до власного життя і полягає реальна цінність цього життя” [6, с.7].

Ф. Брентано в праці “О любви и ненависти” виокремлює переживання, що відіграють значну роль у формуванні любові та вищих духовних цінностей. Підстави для морального вибору пов’язані з перевагою на основі інтелектуальної інтуїції.

У двадцятому столітті існують дві теорії. Одна з них – це натуралістичний психологізм (Дж. Дьюї, Х. Ернфельс, Р. Перрі, Т. Манро, А. Мейнонг, Дж. Сантаян).

А. Фон Мейнонг цінності відносить до сфери психології, зазначаючи, що вони закладені в емоційній сфері суб’єкта. Раль Бартон Перрі в процесі набуття цінностей на перший план висуває інтерес: “Будь-який об’єкт набуває цінність, коли будь-який інтерес поширюється на нього” [1, с.30].

Е. Гуссерль, М. Шелер, Н. Гартман, Р. Інгарден, М. Дюфрен, це представники іншої теорії направлення, відстоювали онтологічне та феноменологічне в інтерпретації цінностей.

Яскравим представником цієї теорії є М. Шелер, що розробив ієрархію цінностей. Найбільше задоволення особистість отримує з найвищих цінностей, вони вічні. Звідси цінності, що пов’язані із задоволенням почуттів, матеріальних благ, менш довговічні. Високі цінності – це цінність прекрасного й цінність пізнання. В акті пізнання цінностей значну роль відводить перевазі, уподобанням. М. Шелер зазначає, що царству цінностей притаманна своя ієрархія. Так, він виокремлює і обґрунтовує два порядки, один диференціює за рангом висоти цінностей, які визначає за їх сутнісними носіями, другий представляє матеріальний порядок – це порядок фундаментальних одиниць рядів ціннісних якостей, що називає ціннісними модальностями [13, с.319]. Він виокремлює цінності за сутнісними носіями:

- особистісні – особистісні та добродішність;
- предметні – усі цінності й предмети, що представляють «блага».
- власні та чужі, що можуть стосуватися і предметних, і особистісних; вони можуть бути рівні за висотою;
- цінності актів (любов, ненависть, воля), цінності функцій (слух, зір, почуття), цінності реакцій (радість, співчуття);
- цінності переконання, цінності дії, цінності успіху;
- цінності інтенції, цінності стану;
- цінності підстав, цінності форм, цінності стосунків;
- цінності індивідуальні та колективні;
- цінності самостійні та похідні.

Цінності модальності, за М. Шелером, це ієрархія відносин якісних систем матеріальних цінностей. Передусім, у якості чітко обмеженої модальності він виокремлює ціннісний ряд приємного й неприємного. Їй відповідає функція “чуттєвого почуття” та його модуси – насолода, страждання. З іншого боку, М. Шелер зазначає, що їй відповідає задоволення, біль, що називається почуттями відчуття і стосуються стану почуття. У межах модальності існує цінність предмета, цінність функції, цінність стану.

Другу самостійну цінність модальності він визначає як “цінності вітального почуття” і називає цілком самостійною, що не може бути приєднаною до будь-яких груп. Так, наприклад, він виокремлює цінності, що охоплюють протилежність благочинного й низького. Сюди відносить почуття життя, підйоми і спад, здоров'я і хвороби, почуття старості й смерті, слабкості й сили; відповідні реакції, що виявляються в почуттях, – радість, печаль; інстинктивні: імпульс, помста, гнів [13].

М. Гартман, як і М. Шелер, говорить про царство цінностей, які існують незалежно від нашого розуміння, але їх абсолютність в ідеальному бутті не означає, що вони абсолютні за силою детермінації в дійсному світі людей. Акцентує увагу на тому, що реальну дієвість ідеальні цінності набувають тільки завдяки людині та через її посередництво. Людина, за теорією М. Гартмана, є провідником, через якого цінності проникають у світ, своєрідною зв'язкою.

Цілі, що покладені в рамки філософії життя, розглядає Г. Зіммель. Вони перебувають між кордонами вищого й нижчого. Ці кордони є орієнтирами в безкінечному просторі світу. Іншими словами, людина постійно вибирає між більшим і меншим за значимістю, достатністю, моральністю. Багатство та визначеність життя – це два взаємодоповнювальних полюси, що часто ворогують у нашому житті. Систему координат нашого життя визначають обмеження. Він зазначає, що координати рухомі, як і саме життя [5, с.8]. Іманентний сенс життя полягає у трансцендуванні за власні межі; подолані нижчого стану вищим, а його ще більш високим. Самовизначення людини означає, що вона виходить за кордони, визначені їй життєвістю. Це “вознесіння” над життям і є духовним життям, її першоджерельною сутністю, що виявляється через цінності.

М. Вебер визначив вплив цінностей на характер культури. Розуміння культури можливо тільки в контексті ставлення до цінностей. М. Вебер запропонував своє вирішення цієї проблеми. Він трактує цінності як настанову тої чи іншої історичної епохи. Суть цінностей полягає в національній силі, національній величі. Він підкреслює земну, соціально-історичну природу цінностей.

Філософія цінностей Е. Трельча наближена до філософії життя, звернена до проблеми історичного розвитку. Він запропонував новий підхід у розумінні суб'єкта цінностей, яке представлене не ізольовано, а життєво, що містить усю повноту свідомості. Він диференціює цінності на життєві та духовні [1, с. 36].

І. Хейде трактував цінності як відношення суб'єкта і об'єкта, визначав їх як взаємовідношення між об'єктом цінностей і ціннісними переживаннями.

Ж. П. Сартр звертається до проблеми реальності цінностей. Розуміючи цінність як буття в його найвищому прояві, Сартр у розділі “Для-себя и бытие ценности” у книзі “Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии” з'ясовує, що цінність – є “буттям себе”. “Дійсно, як цінність вона має буття, але це нормативно існуюче як раз немає буття в якості реальності. Її буття бути цінністю, тобто не бути буттям” [11, с. 78]. Якщо цінність визнавати за буття, на думку Сартра, то це означає “ризикувати повним невизнанням її нереальності та висувати до неї вимогу, як до

соціології, бути фактом серед інших фактів” [11, с. 78]. Екзистенціалізм Сартра є утвердженням і онтологічним обґрунтуванням цінності свободи: “... в тому сенсі, що ніщо не змушує існувати цінність якби не свобода, яка робить самого мене існуючим” [11, с. 78].

У свідомості людини, за Е. Левінасом, моральні цінності посідають головне місце. Його філософія має особливе значення, розглядається в контексті його творчого шляху. Філософ пережив дві світові війни, революцію Росії, перебував у німецькому концтаборі, як єврей за національністю пережив усю катастрофу європейського єврейства. Сучасники, трактуючи філософію Е. Левенса, зазначають, що це не “чергова філософія після Освенцима, це вимога філософувати так, щоби попередити майбутній Освенцим або Гулаг” [7, с.7]. Продовжуючи екзистенційну традицію, Е. Левінас аналізує онтологічні цінності: Сенс, Час, Смерть, Любов, Інший. Буття, за Е. Левінасом, анонімне, тотальне, ним володіє наявне; його можна отримати в таких екзистенційних ситуаціях, як безсоння, лень, втома. Зустріч з “Іншим”, за Е. Левінасом, проходить через визначення смерті: Смерть – те, що не належить особистості, і те, що буде. У переживанні цього феномена особистість отримує уяву про інше, відмінне від особистості. Переживання, за Е. Левінасом, це вихоплення сенсу.

Ф. Гільдебрант стверджував, що цінність не може бути зведена до якихось понять, вона вже цінність поряд з буттям, пізнанням, істиною. Цінності об’єктивні, як феномени матеріального світу, тільки мають вищий ранг, оскільки належать до царства духу. Цінності він розподіляв за принципом якісної антитези. Так, онтологічні цінності не мають якісної антитези, вони тотожні буттю. Це цінність живої істоти, особистість, душа. Квалітаивні цінності мають якісну антитезу: моральні та естетичні.

Р. Арон, продовжуючи традиції М. Вебера, вважає, що загальна система цінностей має формальний характер, а самі цінності й інтереси не мають універсальної значимості та змінюються разом з епохами.

Б.-А. Леві продовжує традиції релігійної філософії. Він обґрунтовує утвердження істинних цінностей: Закон, Обов’язок, Життя людського роду як єдиного цілого.

За вченням В. Франкла, “цінність” і “суть” мають заповнити екзистенційний вакуум у душі сучасної людини, що втратила інстинкти та традиції. В. Франкл виокремлює цінності Творчості, Відношення, Переживання. Момент “відношення”, за В. Франклом, виконує основну роль у пошуку сенсу життя.

Е. Фром виокремлює свідомі, вищі цінності, якими людина користується в результаті свідомого оцінювання життя. Цінності, якими людина користується безсвідомо, він називає об’єктивними. Саме безсвідомі цінності визначають буття людини. Суть найвищих цінностей Е. Фром пов’язує з одкровенням Бога.

Р. Гартман ототожнює цінність зі значимістю, використовує теорію множинності для визначення повноти цінностей. А. Міхелос ототожнює концепцію культури з концепцією цінностей. Р. Фрондзі спростував теорію Р. Гартмана, на його думку, цінність не може бути представлена як теорія компонентів, цінність характеризується органічною цілісністю. Збагачення

аксіологічного розвитку міститься в постійному виявленні уяви людини, її мислення й діяльності [1, с.48].

У працях В. Соловйова, М. Бердяєва, М. Лосського характер цінностей визначається через поняття “духовність”, що має божественне походження. Якщо В. Соловйов, М. Бердяєв вважали, що в основі буття є божественна ідея і, у зв'язку з цим, цінності виголошували істинами, не вважаючи за потрібне розробляти теорію цінностей, то М. Лосський, продовжуючи традиції російської релігійної філософії, зробив спробу побудувати теорію. Він вважав найвищою цінністю абсолютну повноту буття як утілення трійці Добра, Істини, Краси в Богові, і доповнює цінностями: любов, свобода та життя, що “сходе до Бога”.

У радянські часи до 60-х рр. аксіологія вважалася буржуазним ідеалістичним ученням, оскільки тоталітарний режим виключає трактування Людини як найвищої цінності. Дослідження ціннісної парадигми в радянські часи пов'язано з працями В. Тугаринова, В. Василенка. Так, В. Василенко цінність трактує як значимість і засоби задоволення потреб людини. Тільки в процесі взаємодії суб'єкта, що володіє потребою і об'єктом, наділеного іманентними властивостями, останній набуває цінності для першого.

Загальні засади педагогічної аксіології у філософії освіти розробляються з 80-х рр., а з 90-х відбувається їхнє становлення. Суспільство, що тривалий час зазнавало тиску радянської системи; національний, релігійний голод, відчуло потребу в духовних цінностях. Педагогічна аксіологія представлена роботами Є. Барбіної, І. Беха, М. Боришевського, І. Зязюна, В. Кремена, В. Крижка, А. Міщенко, В. Огнів'юка, В. Сластьоніна, Ю. Пелеха, О. Сухомлинської, Н. Ткачової, О. Ярошенко та ін.

Отже, філософський аналіз поняття “цінність” дає можливість у подальшій роботі обґрунтувати психолого-педагогічний зміст процесу формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів-словесників, адже саме філологи через вивчення мови рідного народу, кращих зразків поезії, прози, драматургії формують світобачення людини, виховують ціннісне сприйняття світу, сприяють формуванню ціннісних орієнтацій особистості, високого рівня самопізнання, запобігають проявам сепаратизму та відчуження від власної культури народу; спонукають до вдумливого та вибіркового аналізу подій і фактів із засобів масової інформації, що залежить не тільки від суспільно-політичного ладу власної країни, а й, на жаль, інших держав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баева Л.В. Ценности изменяющегося мира: Экзистенциальная аксиология истории : [монография] / Л. В. Баева. – Астрахань. – 2004. – 275 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с
3. Ефимов В.И. Общечеловеческие ценности [Электронный ресурс]: монография / В.И. Ефимов, В.М. Таланов. – М. : Академия естествознания, 2010. – Режим доступа: <http://www.rae.ru/monographs/97> (доступ свободный).
4. Замалеев А.Ф. Восточнославянские мыслители. Эпоха Средневековья / А. Ф. Замалеев. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербургского ун-

та, 1998. – 265 с.

5. Зиммель Г. Созерцание жизни. Избранное. / Г. Зиммель. – М. : Издательство “Юрист”, 1996. – 596 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.klex.ru/d3t>

6. Кассирер Э. Опыт о человеке. Введение в философию человеческой культуры [Електронний ресурс] / Э. Кассирер. – Режим доступа: <http://anthropology.ru/ru/texts/cassirer/essay.html>

7. Левинас Э. Путь к другому / Э. Левинас. – Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский государственный университет, 2006. – 321 с.

8. Лотце Г. “Микрокосм. Мысли о естественной и бытовой истории человечества. Опыт антропологии” / Г. Лотце [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/discussions/>

9. Новейший философский словарь / сост. и гл. науч. ред. А. А. Грицанов. – [3-е изд., испр.] – Мн. : Книжный Дом, 2003. – 1280 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ihtik.da.ru>

10. Риккет Г. Ценности жизни и культурные ценности / Генрих Риккет // Логос. Международный ежегодник по философии культуры. – М. : 1912–1913. – Книга I и II. – 20 с.

11. Сартр Ж. П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии / Ж.П. Сартр ; [пер. с фр.] / предисл., примеч. В. И. Колядко. – М. : Республика, 2000. – 639 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.klex.ru/d3t>

12. Філософський словник соціальних термінів / В. П. Андрущенко, Т. В. Андрущенко, В. Г. Антонечко та ін. – [3-тє вид., доповн.]. – К. ; Х. : Р.И.Ф., 2005. – 670 с.

13. Шелер М. Избранные произведения / сост. и научн. ред. А. А. Денежкина ; пер. с нем. А. В. Денежкина, А. Н. Маминкина, А. Ф. Филиппова. – М. : Гносис, 1994. – 490 с.

14. Яковенко Б. Гуго Мюнстерберг. Философия ценностей / Б. Яковенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/discussions/>

УДК 374.7

П. Г. Буянов,

кандидат педагогічних наук, доцент
(Бердянський державний педагогічний університет)

НЕПЕРЕРВНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА У СВІТОВІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ

Постановка проблеми. Відмінною особливістю сучасного світу є високий динамізм змін у зовнішньому середовищі. Відбувається стрімке зростання знань в усіх сферах науки, техніки, культури. Об'єктивна ситуація загострила необхідність постійно оновлювати, збагачувати або змінювати отриману раніше підготовку.

Під час цивілізаційних викликів, які постійно зростають, багато країн,